

BM'lerin İran'la İlgili Yaptırımlarının Geri Dönmesine (Snapback Mekanizması) İlişkin Bilgi Notu

Çin ve Rusya tarafından sunulan, BM Güvenlik Konseyi'nin 2231 sayılı Kararı'nın altı ay süreyle uzatılmasına ilişkin ortak tasarının Güvenlik Konseyi üyelerinin çoğunluğu tarafından reddedilmesiyle birlikte, 2015 yılında imzalanan nükleer anlaşma (JCPOA) öncesinde İran'a karşı kabul edilen altı yaptırım kararı otomatik olarak 28 Eylül 2025 tarihinde yeniden yürürlüğe girmiştir.

Buna göre, İran'ın askeri ve nükleer programını hedef alan aşağıdaki kararlar yeniden aktif hale gelmiştir:

- **1696 sayılı Karar (31 Temmuz 2006)**
- **1737 sayılı Karar (23 Aralık 2006)**
- **1747 sayılı Karar (24 Mart 2007)**
- **1803 sayılı Karar (3 Mart 2008)**
- **1835 sayılı Karar (27 Eylül 2008)**
- **1929 sayılı Karar (9 Haziran 2010)**

Bu kararlar, İran'ın nükleer faaliyetlerini sınırlamayı ve askeri kapasitesini kontrol altına almayı amaçlayan yaptırımlar içermekte olup, özellikle finansal sistem, dış ticaret, silah ambargosu ve deniz taşımacılığı alanlarında ciddi kısıtlamalar getirmektedir. Bu kararların en önemlisi 1929 sayılı Karar olarak ön plana çıkmaktadır. Bu yaptırım, Birleşmiş Milletler üyesi ülkelere, İran'dan gelen veya İran'a giden tüm yükleri denetleme ve gerektiğinde el koyma yetkisi tanır.

1. Karar 1696 (31 Temmuz 2006)

Ana Konu: Güvenlik Konseyi'nin İran'ın nükleer dosyasına ilk ciddi tepkisi

İçerik: İran'dan uranyum zenginleştirme ve ilgili faaliyetleri durdurması istendi. Uluslararası Atom Enerjisi Ajansı'nın doğrulama yapması gerektiği vurgulandı. İran'ın uymaması halinde Konsey'in BM Şartı'nın 7. Bölümünün 41. Maddesi uyarınca “önlemler” alacağı uyarısında bulunuldu.

Özellik: Bu karar daha çok bir uyarı niteliğindeydi; somut mali/silah ambargosu içermiyordu, ancak sonraki yaptırımların zeminini oluşturdu.

2. Karar 1737 (23 Aralık 2006)

Ana Konu: İlk gerçek yaptırım paketi

İçerik: İran'a hassas nükleer ve füze teknolojisi ile ekipmanlarının ihracatı veya transferi yasaklandı. İran'ın nükleer/füze programıyla bağlantılı kişi ve şirketlerin mal varlıkları donduruldu. Güvenlik Konseyi bünyesinde “İran Yaptırım Komitesi” kuruldu.

Özellik: BM yaptırım sisteminin İran'a karşı temelleri atıldı.

3. Karar 1747 (24 Mart 2007)

Ana Konu: Yaptırımların genişletilmesi

İçerik: İran'a silah ihracatı ilk kez yasaklandı. Daha fazla kişi ve şirket yaptırım listesine eklendi. Ülkeler ve uluslararası mali kuruluşlar İran'a kredi ve yardım sağlamada sınırlamaya teşvik edildi.

Özellik: İran fiilen ilk silah ambargosuna tabi oldu.

4. Karar 1803 (3 Mart 2008)

Ana Konu: Baskının artırılması

İçerik: Çift kullanımlı (dual-use) malların ithalat ve ihracatına daha fazla sınırlama getirildi. Ülkelerin, İran'a ait yükleri havaalanlarında ve limanlarda denetleme yetkisi tanındı. Bankalar ve finans kuruluşlarına İran ile işlem yaparken daha fazla dikkatli olmaları tavsiye edildi.

Özellik: Yaptırımlar deniz taşımacılığı ve bankacılık alanına yayıldı.

5. Karar 1835 (27 Eylül 2008)

Ana Konu: Baskının artırılması

İçerik: Yeni bir yaptırım getirilmedi. Oybirliğiyle kabul edildi (Rusya ve Çin'in itirazı olmadan). Önceki kararların tam olarak uygulanmasına yeniden vurgu yapıldı.

Özellik: Daha çok diplomatik baskıyı artırmaya yönelik "siyasi mesaj" niteliği vardı.

6. Karar 1929 (9 Haziran 2010)

Ana Konu: En kapsamlı ve sert yaptırım kararı

İçerik:

- **Silah ambargosu:** İran'a tank, top, savaş uçağı, seyir füzesi ve benzeri sistemlerin satışı yasaklandı.

- **Mali sınırlamalar:** İran bankalarının yurtdışında şube açması yasaklandı; İran Merkez Bankası ile finansal işlemler sınırlandırıldı.
- **Yatırım sınırlamaları:** İran'ın uranyum madenciliği ve benzeri hassas sektörlerle yatırım yapması yasaklandı.
- **Deniz taşımacılığı:** İran İslam Cumhuriyeti Denizcilik Şirketi (IRISL) yaptırım listesine alındı; gemilerin denetlenmesi konusunda uyarılar yapıldı.
- **Devrim Muhafızları:** Devrim Muhafızları'na bağlı bazı şirketler doğrudan yaptırım kapsamına alındı.

Özellik: İran'ı küresel düzeyde “mali ve ekonomik izolasyon” sürecine sokan karar olarak değerlendirilmektedir.

Önemli Husus;

BM Güvenlik Konseyi'nin 2231 sayılı Kararına göre, yeniden yürürlüğe giren yaptırımlar, bu tarihten önce imzalanmış sözleşmelere uygulanmaz. Yani snapback mekanizmasının devreye girmesiyle birlikte, 2015 (nükleer anlaşma) ile 2025 (yaptırımların geri dönüşü) arasında imzalanmış sözleşmeler otomatik olarak geçersiz sayılmaz. Hukuki terimle ifade edilirse, bu yaptırımlar geriye dönük etki (retroactive effect) taşımaz.

Ancak önemli bir şart vardır: Bu sözleşmeler yalnızca imzalandıkları tarihte nükleer anlaşma (JCPOA) ve BM Güvenlik Konseyi kararlarıyla uyumlu oldukları takdirde geçerliliğini korur. Sözleşmenin niteliği, yaptırımları dolanma amacı taşımamalıdır.

Örneğin, bir şirketin 2017 yılında (nükleer anlaşmadan sonra) İran'dan petrol satın almak üzere bir sözleşme imzalaması halinde, bu sözleşme hukuken geçerlidir. Snapback mekanizmasıyla yaptırımların yeniden yürürlüğe girmesi, sözleşmenin kendisini otomatik olarak ihlal etmez.

Ancak fiiliyatta, yeniden uygulamaya konulan bankacılık, sigorta ve taşımacılık kısıtlamaları nedeniyle sözleşmenin icrası veya ödeme alınması oldukça zorlaşabilir. İran, karşı tarafın sözleşmeyi yerine getirmekle yükümlü olduğunu ileri sürebilir. Yabancı taraflar ise sözleşmenin icrasının kendileri açısından fiilen imkânsız hale geldiğini savunabilir.

Ayrıca, AB Konseyi, 29 Eylül 2025 tarihinde, BM'nin kısıtlayıcı tedbirlerine ek olarak, aşağıdakileri içeren bir dizi AB yaptırımını yeniden uygulayacağını duyurmuştur:

-İran Merkez Bankası ve diğer büyük İran bankalarına ilişkin varlıkların dondurulması;

-İran'a altın, değerli metaller ve elmas satışının veya tedarikinin yasaklanması; ve

-Ham petrol, doğal gaz, petrokimya ve petrol ürünleri ve hizmetlerinin ithalatının, satın alınmasının ve taşınmasının ve bunlarla ilgili teknik yardım ve finansman sağlanmasının yasaklanması.

Konuyla ilgili olarak, daha önce Ticaret Müşavirliğimiz tarafından hazırlanan İran'a yönelik ABD yaptırımları ile ilgili notların da incelenmesinde fayda olacağı değerlendirilmektedir:

<https://ticaret.gov.tr/yurtdisi-teskilati/guney-asya/iran/raporlar/musavirlik-raporlari/abd-yaptirimlari>

Ayrıca, bu notta kayıtlı görüş ve düşünceler, bilgi mahiyetinde olup hiçbir şekilde Ticaret Müşavirliğimize atfedilemeyeceği gibi, Müşavirliğimiz bakımından bağlayıcı da değildir.

Bu noktada, firmalarımızın İran ile iş yapma konusunda kendilerine özgü parametreleri değerlendirerek gene kendilerine özgü bir sonuca varmak suretiyle karar verebilecekleri bir süreçte olduklarını bilmeleri büyük önem arz etmektedir.

Firmalarımızın söz konusu değerlendirmeyi yaparken, yaptırımlar rejimi konusunda uzmanlığı bulunan taraflardan destek almasında büyük fayda olduğu değerlendirilmektedir.